

Warszawa, dnia 9 kwietnia 2003 r.

Opinia prawna
do wniosku Rzecznika Praw Obywatelskich do Trybunału Konstytucyjnego -
sygn. akt P. 25/02 - sprawa dotyczy art. 418 ksh.

Wnioskiem z dnia 26 listopada 2002 r. Rzecznik Praw Obywatelskich wniósł o stwierdzenie, że art. 418 w związku z 417 § 1 ksh ustawy z dnia 15 września 2000 r. Kodeks spółek handlowych (Dz. U. Nr 94 z 2000 r. poz. 1037 z późn. zm.) stanowiący o przymusowym wykupie akcji należących do akcjonariuszy reprezentujących mniej niż 5% kapitału jest niezgodny z art. 45 ust. 1, art. 176 ust. 1, art. 64 ust. 11, 2 i 3 w związku z art. 31 ust. 3 i art. 2 Konstytucji RP.

Wyczerpujące uzasadnienie do wniosku sporządzono na 13 stronach - sędzę, że nie ma potrzeby obszernego streszczenia go.

Art. 418 ksh wprowadził zasadę „wyciskania” mniejszościowych akcjonariuszy, to znaczy dopuszcza możliwość przymusowego wykupienia należących do nich akcji przez akcjonariuszy większościowych. Na stronie 3 swego wystąpienia Rzecznik Praw Obywatelskich zaznacza, że nie zaskarża samej możliwości „wyciśnięcia akcji”, zaskarża natomiast naruszenie praw akcjonariuszy mniejszościowych przy stosowaniu „wyciśnięcia”.

Jeszcze przed wystąpieniem Rzecznika Praw Obywatelskich Trybunałowi Konstytucyjnemu zostało przedstawione przez Sąd Rejonowy w Tarnowie pytanie prawne dotyczące zgodności art. 418 ksh z art. art. 21 ust. 2, 31 ust. 3 i 64 ust. 1, 2 i 3 Konstytucji RP - postępowanie w tej sprawie jest prowadzone przez Trybunał Konstytucyjny pod sygn. akt. P. 25/02, a opinię prawną do zapytania Sądu sporządziłem dla Pana Dyrektora w dniu 28 października 2002 r.. Być może do TK wpłynęły także inne wnioski albo pytania prawne dotyczące art. 418 ksh, których nie znam.

Pytanie prawne Sądu Rejonowego w Tarnowie można uznać za dalej idące od wystąpienia Rzecznika Praw Obywatelskich; Sąd poddaje w wątpliwość samą istotę „wyciskania” mniejszościowych akcjonariuszy. W końcowym akapicie swej opinii z dnia 28 października uznałem wątpliwości Sądu za trafne. Tym samym uznałem, że art. 418 ksh narusza art. 31 ust. 3 i art. 64 Konstytucji RP. Jeżeli Trybunał Konstytucyjny podzieli wątpliwości Sądu Rejonowego w Tarnowie, to uzna samą zasadę,

samą możliwość „wyciskania” za niezgodną z przepisami Konstytucji. W takim przypadku wniosek Rzecznika Praw Obywatelskich będzie niejako bezprzedmiotowy. Możliwe jest jednak, że Trybunał Konstytucyjny uzna zasadę „wyciskania” za niesprzeczną z Konstytucją, a dalszemu badaniu podda jedynie stosowanie tej zasady roztrząsając szczegółowo zarzuty postawione przez Rzecznika Praw Obywatelskich.

Rzecznik Praw Obywatelskich podnosi, że uchwała akcjonariuszy większościowych o przymusowym wykupie akcji, podjęta w trybie art. 418 ksh, nie wymaga uzasadnienia, de facto uniemożliwia sądowi merytoryczny nadzór nad jej treścią i przez to narusza prawo do merytorycznego zbadania sprawy przez sąd (strona 5 wniosku). Zdaniem Rzecznika Praw Obywatelskich uchwała walnego zgromadzenia akcjonariuszy powinna zawierać szczegółowe uzasadnienie zarówno co do przyczyn zastosowania instytucji „wyciskania” jak i co do przyczyny zastosowania jej w konkretnej dacie (strona 6 wniosku). Uzasadnienie takie umożliwiłoby sądowi realną merytoryczną kontrolę prawidłowości podjęcia uchwały. Ten fragment uzasadnienia wydaje się pozostawać w sprzeczności z zastrzeżeniem poczynionym w początkowej części uzasadnienia (na stronie 3 u dołu), iż Rzecznik nie zaskarża samej możliwości „wyciśnięcia” akcji. Wydaje się, że istotą „wyciśnięcia” jest właśnie jego dowolność; jedynym powodem „wyciśnięcia” jest wola akcjonariuszy większościowych. Jeżeli domagamy się zaistnienia jakichś określonych powodów umożliwiających „wyciśnięcie”, to dyskutujemy już nie o „wyciśnięciu” ale o wyłączeniu akcjonariusza (wyłączenia akcjonariusza w takim rozumieniu jak wyłączenie wspólnika spółki z o.o. przepisy ksh nie przewidują; rozwiązanie takie można wprowadzić).

Także dalsze wywody Rzecznika Praw Obywatelskich dotyczące naruszenia prawa własności „wyciskanych” akcjonariuszy (strony od 7 do 9) kwestionują w istocie samą zasadę „wyciskania”.

Następny zarzut, zarzut naruszenia konstytucyjnej zasady dwuinstancyjności postępowania sądowego wyrażonej w art. 176 ust. 1 Konstytucji RP dotyczy trybu ustalania ceny wykupu akcji. Spór o cenę akcji rozstrzyga sąd rejestrowy, a na postanowienie sądu środek odwoławczy nie przysługuje, co zadaniem RPO jest naruszeniem w/w zasady konstytucyjnej. Zarzut wydaje się trafny.

Kolejny zarzut dotyczy naruszenia konstytucyjnej zasady państwa prawnego, wyrażonej w art. 2 Konstytucji, poprzez naruszenie zasady zaufania obywatela do

państwa (na stronie 11). Rzecznik Praw Obywatelskich podniósł, iż „wyciśnięcie” pozostaje w sprzeczności z regulacją wynikającą z przepisów ustawy z dnia 30 sierpnia 1996 r. o komercjalizacji i prywatyzacji przedsiębiorstw państwowych (t.j. Dz. U. Nr 171 z 2002 r. poz. 1397), na mocy których poszczególni pracownicy nabywają drobne ilości akcji. Z mocy jednej ustawy ustawodawca daje pracownikom akcje, a z mocy kolejnej późniejszej ustawy, umożliwia odbieranie tych akcji. Rzecznik Praw Obywatelskich podnosi także, że w kodeksie spółek handlowych brak przepisów międzyczasowych. Dawny kodeks handlowy nie znał instytucji „wyciśnięcia”, pod jego rządami zawiązywano spółki i nabywano drobne ilości akcji nie licząc się z możliwością ich utraty. Nowy ksh zmienił na niekorzyść sytuację drobnych akcjonariuszy nie ustanawiając żadnej regulacji przejściowej. Także ten zarzut wydaje się trafny.

Sporządził: Piotr Krawczyk